regnum tradidiſſet, [16] ab illo eodem vita privatus dicitur. De quibus quoniam ſatis dictum puta- 5
mus, [17] non incommodum videtur, [18] non praeterire Hamilcarem & Hannibalem: quos & animi magnitudine & calliditate, omnes in Africa natos praeſtitiſſe conſtat.

XXII.

HAMILCAR.

ARGVMENTVM.

1. Hamilcar extremis temporibus belli Punici I. rem ſtrenue geſſit. Erycem defendit, ſuis, ad Aegates victis, pacem ſuaſit, bellum mox renovaturus, arma Catulo poſtulanti negavit. 2. Cum pace facta Carthago a mercenariis inteſtino bello premeretur: hic imperator factus fame, ferro rebelles afflixit, alienata oppida & otium patriae reſtituit. 3. His compoſitis in Hiſpaniam miſſus Hannibalem ſecum filium duxit, & formoſum Hasdrubalem, cui filiam deſpondit, ne propter formam conſuetudo ſuſpecta eſſet. 4 Magnis rebus in Hiſpania geſtis & Africa ſpoliis locupleta, in Vettonibus exſtinguitur, prima fax belli Punici II.

---

lites fecit. v. Iuſtin. 16, 2, 7 ſqq. 16 *ab illo vita privatus*) Hoc nemo praeter noſtrum dixit. qui propterea videtur Lagidae tribuiſſe, quod erat Evergetae. Hic enim demum a filio Philopatore interfectus fuit. *Iuſtin.* 29, 1, 5. C. 17 *non incommodum*) i. e. utilitatem aliquam continere. Sic ſupra 1, 6, 1. *non alienum.* 18 *non praeterire*) hoc loco inſerere vitas horum celeberrimorum Afrorum.

Hamilcar, Hannibalis filius, cognomine Barcas, [2] Carthaginiensis, primo [3] Punico bello, sed [4] temporibus extremis, admodum adolescentulus in [5] Sicilia praeesse coepit exercitui. Cum
2 ante eius adventum & mari & terra [6] male res gererentur Carthaginiensium, ipse ubi adfuit, nunquam hosti cessit, neque [7] locum nocendi dedit:

Cap. I. 1 *Hamilcar Barcas*) Punica nomina ex Oriente petita. Prius regem, saltim consiliarium significat, Phoenicibus *Malca* vel *Milca* dictum: posterius ex *Barak, vel Barka*, fulmen sonat. *C.* 2 *Carthaginiensis*) Sub primo duce Carthaginiensi de voce hac gentili notamus, sex syllabis scribi in pandectis Florentinis & pluribus lapidibus apud Manutium & Gruterum, etiam in columna rostrata, primi belli Punici temporibus inscripta; ut taceamus Prisciani regulam lib. 4. p. 633. (ed. Putsch.) hoc ipso exemplo illustratam, & versum Ennianum apud Ciceronem pro Balbo c. 22. *Hostem qui feriet, mihi erit Carthaginiensis.* Rariores lapides quinque syllabis *Carthaginensis* habent. vide Gruter. 174, 3. & 49, 1. ac Reines. 3, 21. Scaligero ad Phallic. carm. 32. *I* est epenthesis poetica. Per *K* hoc verbum scribi iubent veteres Grammatici, quos Lambinus & Boeclerus sequuntur: membranae, lapides & nummi C habent *C.* 3 *Punico*) *Carthaginiensi*, seu quod Romani per 24 annos cum Carthaginiensibus gesserunt. *Poeni* enim sunt Carthaginienses, inde adiectivum *Punicus*: *oe* mutatur in *u*, sicut *moenia a munio. C.* 4 *temporibus extremis*) ab anno huius belli decimo octavo. *Polyb.* 1, 56. *C.* Describunt illud bellum Polyb. Appian. Silius Ital. Liv. Epit. 16 sqq. Flor. 2, 2; Aur. Vict. c. 37 sqq, Eutrop. 2, 3. 5 *Sicilia*) insula in mari mediterraneo. v. Tab. IV. 6 *male res gererentur*) Aliquot proeliis iam victi erant a Romanis, multas urbes & opes amiserant. 7 *locum nocendi*) facultatem saepe-

ſaepeque e contrario occaſione data [8] laceſſivit ſemperque [9] ſuperior diſceſſit. quo facto, cum paene omnia in Sicilia Poeni [10] amiſiſſent, ille [11] Erycem ſic defendit, ut bellum eo loco geſtum non videretur. Interim Carthaginienſes claſſe 3
apud inſulas [12] Aegates a [13] C. Lutatio conſule Romanorum ſuperati, ſtatuerunt belli finem facere, [14] eamque rem arbitrio permiſerunt Hamilcaris. Ille etſi flagrabat bellandi cupiditate, ta- 4
men [15] paci ſerviendum putavit, quod patriam [16] exhauſtam ſumtibus, diutius calamitates belli

---

tem & occaſionem ſibi ſuisque aliquod damnum inferendi. 8 *laceſſivit*) ſc. Romanos oppugnando. Sic Cic. pro Mil. c. 31. *Irritare ferroque* laceſſere. 9 *ſuperior diſceſſit*) victor fuit. 10 *amiſiſſent*) nempe ante eius adventum. 11 *Erycem*) non montem totum, ſed oppidum medii montis Verticem enim & radicem tenebant Romani, *Polyb.* 1, 58. Eſt autem Eryx mons poſt Aetnam altiſſimus Siciliae inter Drepanum & Panormum, Veneris templo, quod vertici impoſitum erat, celeberrimus, *Polyb.* 1, 55 C. 12 *Aegates*) Ita has inſulas vocant Liv. 21, 10. & 41. Mela 2, 7. Silius 1, 59. Florus 2, 2. ſolus Polybius 1, 44. *Aegusas* & c. 60. *Aegusam* ſingulariter. Situm notat Mela *contra Carthaginis ſinum:* Polybius priore loco μεταξὺ Λιλυβαίου καὶ Καρχηδόνος, *inter Lilybaeum & Carthaginem*; at c. 60. ἔπλευσε πρὸς τὴν Αἴγουσαν νῆσον, τὴν πρὸ τοῦ Λιλυβαίου κειμένην, quod arguit propinquam admodum Lilybaeo eſſe. C. 13 C. *Lutatio*) de quo Aur. Vict. Vir. ill. c. 41. 14 *eam rem*) ſcil. bellum finiendum. 15 *paci ſerviendum*) i. e. pacem amplectendam & bello praeferendam eſſe, quae pax quibus conditionibus ſit facta, docet Polybius lib. 3. 16 *exhauſtam ſumtibus*) carentem facultatibus & nervis rerum gerendarum. Sic infra 23, 6, 2.

4 ferre non posse intelligebat: sed ita, ut statim [17] mente agitaret, si paullum modo [18] res essent refectae, bellum renovare, Romanosque armis persequi, [19] donicum aut certe vicissent, aut victi
5 [20] manus dedissent. Hoc consilio pacem conciliavit: [21] in qua tanta fuit ferocia, ut cum [22] Catulus *negaret, se bellum composituru*m, *nisi* [23] *ille*

---

17 *mente agitaret*) in animo haberet. Sic *agitare* simpliciter Iustin. 2, 12, 3; & *agitare animo* 8, 3, 14. 18 *res essent refectae*) Vide Agesil. c. 7. n. 1 C. 19 *donicum*) Antiquis idem quod *Donec*. Cato de R. R. c. 161. *Donicum in semen videris ire*. Plaut. Aul. 1, 1. v. 19. *donicum ego te iussero*. Nec tamen antiquata vox est. Nam etiam Livius apud Charisium lib. 2. p. 178. *Ibi manens sedeto, donicum videbis me carpento vehentem domum venisse*. C. 20 *manus dedissent*) Vulgo *manum*: membranae *manus* pluraliter, ut etiam boni scriptores plerique. Tullius Attico 16, 3. *Sapienter igitur, quod manus dedisti*, hoc est, cessisti sententiae Antonii. Caesar B. Gall. 5, 31. *Tandem dat Cotta permotus manus: superat sententia Sabini*. Horatius Epod. 17 princ. *efficaci do manus scientiae*, id est, cedo magiae, Lucret. 2, 1040. *Indicio perpende: & si tibi vera videtur, Dede manus: aut, si falsa est, accingere contra*. Lactant. lib. 5. ineunte: *Timent, ne a nobis revicti, manus dare aliquando, clamante ipsa veritate, cogantur*. Idem 3, 28. ex Cic. Consol. hoc affert: *Cedo eu manum tollo*. Ex re militari aut athletica sumta est metaphora: ubi manus sublatae, abiectis armis, signum deditionis sunt. C. 21 *in qua tanta fuit ferocia*) scil. in pace concilianda tantam adhibuit constantiam, firmitatem & animositatem. 22 *Catulus*) ita cognominabatur Lutatius Rom. Cons. 23 *ille cum suis*) per Syllepsin sequitur verbum plurale *decederent*, ut supra 2, 2.

cum

cum suis, qui Erycem tenuerunt, [24] *armis relictis,* 6
Sicilia decederent: succumbente patria, ipsos periturum se potius dixerit, *quam cum tanto* [25] *flagitio domum rediret.* [26] *non enim suae esse virtutis, arma a patria accepta adversus hostes, adversariis tradere.* Huius pertinaciae [27] cessit Catulus.

At ille, ut Carthaginem venit, multo aliter, II.
ac sperabat, rempublicam [1] se habentem cognovit. namque [2] diuturnitate externi mali tantum
[3] exarsit intestinum bellum, ut nunquam pari periculo fuerit [4] Carthago, nisi cum deleta est. Pri- 2

---

24 *armis relictis*) Haec consuetudo Romanorum erga paciscentes. Caes. 5, 40. sub persona Q. Ciceronis legati sui. *Non esse consuetudinem pop. R. ullam accipere ab hoste armato conditionem: si ab armis discedere velint. sperare se, quae petierint, impetraturos.* Liv. 38, 8. consulem Fulvium respondisse refert, *Aetolos, nisi inermes, de pace agentes non auditurum se C.* 25 *flagitio*) cum infamia & ignominia. Plaut. Epid. 3, 4, 79. *flagitio cum maiore post reddas tamen. C.* Quantopere abhorreant etiam Barbari ab armis turpiter deponendis, vide ap. Flor. 2, 18, 4. conf. Iustin. 33. 2, 3; & 44, 2, 5. 26 *non suae esse virtutis*) non convenire viro forti. 27 *cessit*) exemplum hoc docet, in durioribus conditionibus non esse persistendum, ne ad desperationem hostis redigatur.

Cap. II. 1 *se habentem*) existentem, constitutam; sc. in statu admodum perturbato. 2 *diuturnitatem mali*) in bello, quod tamdiu extra fines Carthaginiensium gerebatur. 3 *exarsit*) exortum est. Sic Vellei. 2, 48, 1; Tac. H. 2, 38, 2. 4 *Carthago*) urbs totius Africae florentissima, Romae aemula, a Phoenicibus in Libyae littore condita, & tertio Punico bello a Scipione Aemiliano penitus diruta, v. Flor. 2, 15.

mo [5] mercenarii milites, qui adversus Romanos fuerant, desciverunt: quorum numerus erat viginti millium. hi totam [6] abalienarunt Africam,
3 ipsam Carthaginem [7] oppugnarunt. Quibus malis adeo sunt Poeni perterriti, ut [8] auxilia etiam a Romanis petiverint, eaque [9] impetrarint. Sed [10] extremo, cum prope iam ad desperationem pervenissent, Hamilcarem [11] imperatorem fece-
4 runt. Is non solum hostes a muris Carthaginis removit, cum amplius centum millia facta essent armatorum, sed etiam eo compulit, ut locorum [12] angustiis clausi, plures fame quam ferro inter-

---

5 *mercenarii milites desciverunt*) Caussa rebellionis ac defectionis, quod propter angustias aerarii illis stipendium, ex superiore, nunc autem composito bello debitum reddi non potuit. *Polyb.* 1, 66, 67. *C.* 6 *abalienarunt Africam*) ab Carthaginiensibus, sc. Africam Propriam, quae antea sub ipsorum imperio fuerat. *C.* 7 *oppugnarunt*) hi sunt fructus externorum militum & sociorum. 8 *auxilia a Romanis petiverint*, Appianus Punic. pag. 7. Ῥωμαίους ἐς συμμαχίαν ὡς φίλους ἐκάλουν. *C.* 9 *impetrarint*) copias auxiliares non impetrarunt, sed permiserunt tantummodo Romani ξενολογεῖν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, *mercede militem in Italia conducere:* miserunt etiam, qui pacem inter partes componerent, quos Afri audire noluerunt, Romanorum se fidei dare, quam sub imperium redire Carthaginiensium, praeoptantes, quos autem Romani non receperunt. *Appian. c. l. C.* 10 *extremo*) tandem post aliquot annos. 11 *imperatorem fecerunt*) ad eum unum belli summam retulerunt, cum antea Hanno simul praeesset. 12 *angustiis clausi*) haec est ratio, qua numerosae hostium copiae conficiuntur. v. Flor. 3, 3, 5; Vellei. 2, III, 4; & c. 112; Claudian. de laud. Stil. 1, 106.

irent.

irent, omnia oppida [13] alienata, in his [14] Utic
atque Hipponem, valentiſſima totius Africae, re-
ſtituit patriae. neque eo fuit contentus, ſed etiam 5
fines imperii [15] propagavit, tota Africa tantum
[16] otium reddidit, ut nullum in ea bellum videre-
tur multis annis [17] fuiſſe.

Rebus his [1] ex ſententia peractis, [2] fidenti ani- III.
mo atque [3] infeſto Romanis, quo facilius cauſſam
bellandi reperiret, effecit, ut [4] imperator cum ex-
ercitu in Hiſpaniam mitteretur, eoque ſecum
duxit [5] filium Hannibalem, annorum novem. Erat 2
praeterea cum eo adoleſcens illuſtris, formoſus,

---

13 *alienata*) infenſa, rebellantia & aliis ſubdita. 14 *Uticam atque Hipponem*) Africae Propriae oppida oppida inter Carthaginem & Numidiam ad mare ſita. Nota Utica: Hippo autem non Regius intelligitur, qui ad Numidiam pertinet: ſed Diarrhytus ſive Zarytus, quam Polybius vocat lib. 1. p. 103. ἱππακρίτων πόλιν, quae cum Utica in rebellione perſiſtebat, ceteris oppidis ad Carthaginem reductis. *Equi* autem *promontorium* (ἵππου ἄκρα) a Scylace p. 48. poſt Uticam ponitur. C. 15 *propagavit*) dilatavit, amplificavit. 16 *otium*) ſtatum in tota Africa quietum. conf. 20, 3, 2. ubi dicitur: *otium* conciliavit. 17 *fuiſſe*) geſtum eſſe. conf. c. 1, 2.

Cap. III. 1 *ex ſententia*) feliciter & ex voto. 2 *fidenti animo*) poſtquam ex ſucceſſu Libyci belli, quod Livius 21, 1. *Africum* vocat, alacrior & animoſior factus eſt. 3 *infeſto Romanis*) Liv. 21, 2. *ut appareret, maius eum* (Hamilcarem in Hiſpania) *quam quod gereret, agitare in animo bellum: & ſi diutius vixiſſet, Hamilcare duce Poenas arma Italiae illaturos fuiſſe, quae Hannibalis ductu intulerunt.* C. 4 *imperator*) ipſe iam imp. conſtitutus. 5 *filium*) tanquam contubernalem in bello, v. 23, 2, 3.

Hasdrubal: quem [6] nonnulli [7] diligi turpius, quam par erat, ab Hamilcare, loquebantur. *non enim maledici tanto viro deesse poterant*. quo factum est, ut a [8] praefecto morum Hasdrubal cum eo vetaretur esse. Huic [9] ille filiam suam in matrimonium dedit, quod moribus eorum non
3 poterat interdici [10] socero gener. De hoc ideo mentionem fecimus, quod [11] Hamilcare occiso ille [12] exercitui praefuit, [13] resque magnas gessit: & [14] princeps largitione vetustos pervertit mores Carthaginiensium: eiusdemque post [15] mortem Hannibal ab exercitu accepit imperium.

---

6 *nonnulli*) sc. calumniatores, seu maledici, uti mox vocat. 7 *diligi turpius*) Liv. c. l. *flore aetatis, uti ferunt, primo Hamilcari conciliatus. C.* 8 *praefecto morum*) qui idem fere Carthagine erat, quod apud Romanos Censor, penes quem ius fuit animadvertendi in mores civium. 9 *ille*) Hamilcar iustiorem sic contubernii & convictus caussam quaerens. 10 *socero gener*) Romano autem more inter utrumque erat summa verecundia, unde Cic. Off. 1, 35. *Cum soceris generi non lavantur.* 11 *Hamilcare occiso*) in proelio adversus Vettones, ut c. 4. dicetur. *C.* 12 *ille exercitui praefuit*) Liv. 21, 2. *Mors Hamilcaris peropportuna & pueritia Hannibalis distulerunt* (Poenorum adversus Romanos) *bellum. Medius Hasdrubal inter patrem & filium octo ferme annos imperium obtinuit. C* 13 *resque magnas gessit*) Liv. c. l. *plura consilio quam vi gerens, hospitio regulorum magis, conciliandisque per amicitiam principum novis gentibus, quam bello aut armis rem Carthaginiensem auxit. C.* 14 *princeps largitione &c.*) *primus* suam, id est, Barcinam factionem corroboravit, indies largitionibus ex populo plures adiungens. *C.* 15 *mortem*)

At

At Hamilcar posteaquam [1] mare transiit, in IV.
Hispaniamque venit, magnas res [2] secunda gessit
fortuna: maximas bellicosissimasque gentes sub-
egit: [3] equis, armis, viris, pecunia, totam locuple- 2
tavit Africam. Hic cum in Italiam bellum infer-
te meditaretur, nono anno postquam in Hispa-
paniam venerat, in proelio pugnans adversus [4] Vet-
tones [5] occisus est Huius perpetuum odium 3
erga Romanos maxime concitasse videtur [6] se-
cundum bellum Punicum. Namque Hannibal,

Autores discrepant. Livius & Appianus Hasdrubalem in venatione, Iustinus & Val. Max. a servo sui domini mortem ulciscente, Polybius nocte a quodam Gallo interfectum scribunt.

Cap. IV. 1 *mare transit*) κατὰ τὰς Ἡρακλείας στήλας, *iuxta Herculis columnas*, Polyb. 2, 1. C. 2 *secunda*) tq. auxiliatrice. 3 *equis, armis, viris*) quia *ferri materia* Hispanis *praecipua est, & felices metallorum divitiae*: praeterea *equorum pernices greges*. Iustin. 44, 1, 5 sq. Adde c. 3. C. 4 *Vettones*) Vettones *circa Tagum* populus *Plin.* 4, 22. late habitans inter Durium & Anam. Durio enim disterminati ab Asturia *Plin.* 4, 20. iisque oppida Ptolemaeus 2, 5. tribuit inter Durium & Tagum sita, & vocat Lusitanorum ἀνατολικωτάτους, *maxime orientales*: ad Anam pariter, praesertim posteriori aevo, pertinuisse, Prudentius hymno Eulaliae v. 186 sq. non obscure dixit, Augustam Emeritam, Anae oppositam urbem appellans *claram coloniam Vettoniae*. Corripuit O Prudentius: producunt Ptolemaeus, Silius 3, 378; Lucanus 4, 9. Inconstans Strabo, quam ex laudatis testimoniis correxit Casaubonus Adnot. p. 48. C. 5 *occisus est*) Polybius 2, 1. refert, eum collatis signis in media hostium acie dimicantem strenue occubuisse. 6 *sec. bellum Pun.*) *maxime memorabile omnium, quae un-*

[7] filius eius, assiduis patris [8] obtestationibus eo est perductus, ut interire, quam Romanos non [9] experiri, mallet.

XXIII.

HANNIBAL.

ARGVMENTVM.

1. *Hannibal omnibus ducibus maior, superaturus Romanos, nisi invidia obstitisset.* 2. *Reges etiam contra Romanos concitavit, Philippum & Antiochum, cui hereditarium in Romanos odium pro fide faciendâ narravit.* 3. *Imperator factus, triennio Hispaniam subegit, Saguntum expugnavit, & relicto in Hispania fratre per Pyrenaeos & Alpes in Italiam copias duxit.* 4. *Apud Rhodanum, Padum, Trebiam, Trasimenum, & tandem apud Cannas Romanos vincit.* 5. *Fabio, a quo claudebatur, verba dat: Rufum, Gracchum, Marcellum superat.* 6. *In patriam revocatus vincitur a Scipione:* 7 *bellum componitur: Hannibal expraetor, metuens tradi Romanis, ad Antiochum profugit:* 8. *cui frustra Poenos tentat coniungere.* 9. *Antiocho fugato Cretensium avaritiam eludit,* 10 *& Prusiam concitat adversus Romanos:* 11 *contra Eumenem, Romana amicitia valentem dolo pugnat, serpentes navibus ho-*

---

quam gesta sunt, Liv. 21, 1. 7 *filius eius*) Val. Max. 9, 3. ext. 3. ait quatuor Hamilcaris filios fuisse, quos catulos leoninos in perniciem Romanorum alere se praedicarit. Sed propter immaturam eorum aetatem Hasdrubal successit & post eum Hannibal. 8 *obtestationibus*) i. e. per preces & monita cum adiuratione coniuncta. conf. Val. Max 9, 3. ext. 3. 9 *experiri*) pugnam cum iis tentare, & de imperio cum iis certare. Sic. Virg. Aen. 7, 434.

stium